

diferents capítols de *National-Socialist Archaeology* han servit per demostrar que l'arqueologia nazi en realitat va ser una experiència fonamental en la configuració de la tradició arqueològica europea, amb un impacte equiparable al que van tenir altres ideologies com el nacionalisme, el colonialisme i el comunisme. A nosaltres ens sembla, però, que una afirmació tan contundent s'explica no tant per les evidències aportades, com per la "fascinació" que els editors senten pel seu tema d'estudi. És aquella fascinació la que els porta a sobredimensionar la importància de l'impacte i el llegat de l'arqueologia nazi. De fet, després de llegir *National-Socialist Archaeology*, les paraules de Bogucki encara ens semblen vàlides.

Jordi Vidal

Universitat Autònoma de Barcelona

Jordi Cervera i Valls / Elisabeth Garcia Marrasé / Sergi Grau Guijarro / Adelina Millet Albà, *La primera vegada del món. Relats dels orígens segons les grans cultures antigues de la Mediterrània: un diàleg amb Gènesi 1-11*. Barcelona, Universitat de Barcelona (Barcino monographica orientalia, 21), 2023, 149 pàgines. ISBN: 978-84-9168-901-0.

La primera vegada del món és una obra col·lectiva que estudia de manera monogràfica els relats sobre els orígens de les divinitats, l'univers i la humanitat produïts per les grans cultures de la Mediterrània antiga. El treball consta d'una breu introducció (p. 9-12) i quatre grans capítols dedicats a Egipte, Mesopotàmia, Grècia i l'Israel antic respectivament. Cada capítol està escrit per un especialista català en la matèria corresponent: Egipte – Elisabeth Garcia, Mesopotàmia – Adelina Millet, Grècia – Sergi Grau, i Israel – Jordi Cervera.

És fàcil constatar la voluntat dels autors de presentar els materials de forma equilibrada quantitativament. Això explica que l'extensió de cada capítol sigui similar. Tanmateix, és evident que el nucli de l'obra gira al voltant del relat bíblic. Així es reconeix explícitament al subtítol del llibre i a la introducció, on es justifica aquesta prioritat pel fet que Gènesi 1-11 transcendeix "l'antic Israel per esdevenir patrimoni cultural de la civilització europea" (p. 9).

De fet, l'estructura del llibre està molt ben pensada, ja que els episodis d'Egipte, Mesopotàmia i Grècia ofereixen el marc cultural que precedeix i que condueix al clímax de l'obra, que és el capítol dedicat a Israel. Jordi Cervera planteja aquest últim apartat com una mena d'exercici de crítica comparativa entre Gènesi 1-11 i els relats de les cultures veïnes estudiats en els capítols precedents. Aquest exercici, segons l'autor, permet apreciar la singularitat de la versió bíblica en relació amb les altres. És d'agrair que, malgrat ser frare caputxí, Cervera no hagi escrit un text apològic. Ans al contrari, l'autor no s'està

d'analitzar qüestions problemàtiques des del punt de vista teològic, com poden ser el reconeixement d'un context politeïsta originari en la redacció de Gènesi 1, 24, o la manca de congruència biològica i cosmològica en passatges com Gènesi 1, 5; 1, 13 i 1, 14-15, una manca de congruència que l'autor explica a partir del recurs a la "lògica teològica".

El cert és que, en línies generals, *La primera vegada del món* és un volum valuós, que sintetitza adequadament les discussions acadèmiques més recents sobre la temàtica tractada. Es tracta, per tant, d'un text molt útil en l'àmbit de la docència universitària. Cal remarcar, però, que es podrien haver polit alguns aspectes per tal d'assolir una major coherència i homogeneïtat. Així, per exemple, en el capítol sobre Egipte trobem que algunes de les fonts primàries comentades apareixen citades en anglès o en castellà. Sens dubte, hauria estat preferible haver traduït aquelles fonts al català, tal com s'ha fet en els altres tres capítols. En qualsevol cas, com dèiem, el llibre té un valor acadèmic indubtable, i posa a disposició del lector en llengua catalana una eina eminent per a l'estudi de les tradicions religioses de la Mediterrània antiga.

Jordi Vidal
Universitat Autònoma de Barcelona

Tània Alaix / Amadeu Pons, *Jesús Alturo i Perucho, filòleg, paleògraf, historiador de la cultura. Breu biobibliografia*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2024, 157 pàgines. ISBN: 978-84-9191-318-4.

Quan em vaig incorporar al Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 2010, alguns dels meus companys de l'àrea d'Història Antiga, a poc a poc, em varen anar informant sobre qui eren la resta d'integrants d'un departament immens, que té més de vuitanta membres. Aquelles converses informals, com és fàcil d'imaginar, eren una barreja de tafaneries i valoracions acadèmiques més o menys acurades sobre la feina dels diferents professors. Tanmateix, ràpidament em vaig adonar que les paraules adquirien un to més solemne quan feien referència a Jesús Alturo, catedràtic de Paleografia, Codicologia i Diplomàtica. La idea que em transmetien els meus companys era que es tractava d'algú amb una vàlua acadèmica inqüestionable i reconeguda, una veritable eminència en el seu àmbit d'especialització. Ara, catorze anys després de la meua arribada al departament, el professor Alturo compleix els setanta anys i es jubila, i la seva esposa, Tània Alaix, i Amadeu Pons li dediquen la breu obra que comentarem tot seguit i que suposa un merescut homenatge al seu protagonista.